

DÉNES István

EMŐDI János**

Két bronztárgy a Vargyas-völgyi ORBÁN Balázs-barlangból

(Kivonat)

A homoródmási ORBÁN Balázs-barlang tágas bejárati termeit fontos lelőhelyként tartja számon a régészet. A közel egy évszázados kutatás, ásások, foszfáttartalmú barlangi agyag kitermelése, kincskeresés és egyéb emberi beavatkozások ellenére ez a barlang még mindig tartogat meglepetéseket a régész számára. A szerzők a barlang főbejáratának közvetlen közelében, szinte a felszínen talált tokos-füles bronzbaltát, illetve egy nyílhegyet ismertetnek.

*

A Vargyas-szoros legismertebb és egyben legnagyobb barlangjának, az ORBÁN Balázs-barlangnak (I200/14) (1. ábra) a bejárati termében (Előcsarnok), 2001. március 4-én, a barlang főbejáratát elzáró hajdani kőfal maradványaitól kb. 5 m-re, a letaposott kítőltés felületen, szinte a felszínen találtam az alább ismertetett leletet (2. ábra).

A tokos-füles bronzbalta jobb állapjának néhány cm²-es felülete a felszínre került a taposás által (3. ábra). Az agyag lemosása után vált láthatóvá a balta felszínét beborító zöld színű rézoxid patina, kisebb-nagyobb foltokban. A nyéllyukban levő föld eltávolítása után a belső felületre rézoxiddal odaragadt fa rostok voltak megfigyelhetők. A balta nyele valamilyen keményfából (som, kőrisfa?) készülhetett, és a balta vagy a nyéllyukba beletörött favéggel, vagy a teljes nyéllal került a földre.

A bronzbalta súlya 250 g, hossza 9,5 cm. Öntési varratai részben épen megmaradtak, részben le vannak reszelve. Élhossza 5 cm, élén több

kisebb csorbázat látszik. Éllapjain élkihúzó kalapálás nyomai tűntek elő a patina eltávolítása után. Az élvégek az öntési varraton le voltak reszelve, majd utólag a kalapálás nyomán a reszelési élek betüremkedtek.

A nyéllyuk szabálytalan ovális formájú. Átmérője a tengely irányában 2,8 cm, keresztben 2,5 cm. Mélysége 5 cm. Füle ép, külső felén öntési varrattal.

Díszítése a balta felületéből jól kiemelkedik. A nyéllyuk alatt jobban kiugró, körbe futó borda helyezkedik el. Alatta, a füllyuk közepe táján, majd ez alatt 5 mm-re újabb két vízszintes borda van, de ezek nem futnak körbe. A fül előtt és a szembeni öntésvarrat előtt megszűnnek. Ezek alatt a jobb oldalon hat darab 2,5 cm hosszú, míg a bal oldalon négy darab 2,7 cm hosszú függőleges borda látható. A függőleges bordákat a balta derekán vízszintesen álló borda határolja. Ez alatt kezdődik az éllap (4. ábra).

Teljesen azonos formájú és díszítésű példányt nem ismerünk. Analógiaként mégis megemlíthetjük a **Bereg-megyei** baltát¹, mely szórvány lévén nem nyújt kronológiai támpontot, a **nyírturai** példányt (Gáva kultúra, Ha A)², melynek azonban a szájrperemén több borda van, a **plešanyi** leletben levőt, melynél az ornamentika a két oldalán nem egészen azonos,³ és több vízszintes borda van a nyakán (Ha B1), valamint az **ispánlaci** gyűjteléses leletben levőt, mely azonban törött, a szájrésze hiányzik (Ha A1).⁴

Ritka eset, hogy a fanyél maradványai még 3000 év után is megőrződjenek a balta belsejében. Ilyen esetet ismerünk a **nyírkarász-gyulaházai** leletből, ahol két baltának is nagyobb darab nyélmaradványa maradt meg.⁵

Egy különálló, elszigetelt tárgyról lévén szó, nehéz megítélni hogy egy az őskorban elvesztett szerszámmal van-e dolgunk (szerintünk ez kevésbé hihető, a barlang szájánál ugyanis elegendő világosság van, bárki utólag megtalálhatta és elvihette volna), vagy egy áldozatbemutatásról, melyre számos példa van, többek között ebből a barlangból is.

A második tárgyat – egy kisméretű bronz nyílhegyet – a bejárati teremből továbbvezető folyosón, egy ma is betemetetlen ásatási gödör

* Acta (Siculica) 2006/2, T3, Sf. Gheorghe, Sporturilor 8A, RO-520085

** Oradea, PAVEL 4/5, RO-410210

DÉNES István (Oklánd, 1954 – Barót, 2005), a kítőnő geológus, barlangkutató, régész távozása az utóbbi évek legnagyobb vesztesége számunkra. Tartozásaink rendezéséig is, köszönjük, hogy barátai lehettünk. DKI

kihányt földjének tetején mosta ki a csepegő víz, így szórványként kell értékelnünk (5. ábra).

A töredékes nyílhegy korrodált állapotban van, a hegye letört, jelenlegi hossza 38 mm. Lehet, hogy a nyele is hosszabb volt, s ennek végén is valószínűleg törés van. A lapos tárgy 0,8 mm vastagságú lemezből készült, egyik oldala teljesen sík, a másik oldalon viszont a széleket lecsiszolták, a nyélnél is.⁶

Bronzkori nyílhegyek igen kis számban kerültek elő, és ezek különböző formájúak, kevésbé hasonlítanak az ORBÁN Balázs-barlangban talált hegyre, legkevésbé az üreges nyelűek.⁷ Itt jegyezzük meg, hogy távolabbi vidékek bronzkori településeiről ismertek hasonló, de még kőből készült nyílhegyek.⁸ Megbízható analógiák hiányában így nyílhegyünket a középső bronzkor végére – a késő bronzkorba helyezhetjük, kultúrához kötése bizonytalan.

Jegyzet

1. BERNAKOVIČ, K. (1960): *Slov. Arch.* VIII/2. 385. III/2. t.
2. KEMENCZEI, T. (1984): **Die Spätbronzezeit Nordost Ungarns.** Budapest. 429. CCXIX/a. 5. t.
3. NOVOTNA, M. (1970): *PBF.* IX/3. **Die Äxte und Beile in der Slowakei.** München. 1970. 52/B.1. t.; NOVOTNA, M. (1970): **Die Bronzhortfunde in der Slowakei. Spätbronzezeit.** Bratislava. 1970. LII/9. t.
4. PETRESCU-DĂMBOVIȚĂ, M. (1977): **Depozitele de bronzuri din România.** București. 195/7. t.
5. MOZSOLICS, A. (1973): **Bronze und Goldfunde.** Budapest. 67/4,5. t.
6. Ez kizárja azt a lehetőséget, hogy a lemez nem nyílhegy, hanem egy lószerszám részeként szolgáló láncc végén lévő csüngő lenne: CHIDIOȘAN, N. (1977): *SCIVA.* 28. I. 61. old. 3/B. ábra.
7. WILWONSEDER, K. (1937): **Die mittlere Bronzezeit in Österreich.** Wien–Leipzig. 46/4. t. (Haiderbauer, 4. sír); KAZIMIERZ, M. (1973): *Materialy i sprawozdania.* Rzeszov. 23. old. VII/8,9. t. (Lausitz-kultúra–Tarnobrzeg-csoport, Br D/Ha A1); I. K. SVESNIKOV (1973): *Slov. Arch.* XXI/1. 19. old. 4/9. ábra (Gonciarovici, középső bronzkor; nyílhegy vagy *miniatur tör?*).
8. RIBAKOVA, B. A. (szerk.) (1987): **Arheologia SSSR.** Moskva. 80. old. II. t. (Fatianovo- és Volosovo-kultúra); BEREZOVSKAJA, I. (1972): **Sredni period bronzovo veka v severnoj Ukrajne.** Kiev. V/5, XXXIII/4. t.

(A családnévek majuszkulás kiemelését kötet szerkesztési szempontok indokolták. **Szerk. megj.**)

Două piese de bronz din peștera ORBÁN Balázs din Cheile Vârghișului

(Rezumat)

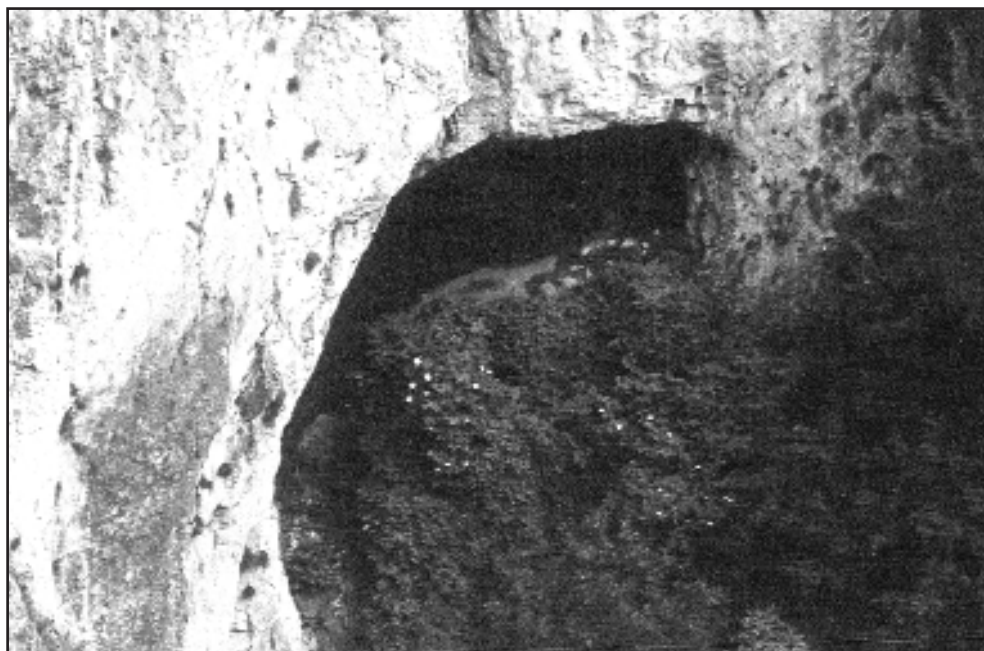
Articolul prezintă două piese de bronz găsite în peștera ORBÁN Balázs din cheile Vârghișului (Peștera Mare de la Merești). Prima este un celt cu un ornament mai rar înfălțnit, analogiile cunoscute nefiind întocmai perfecte. De notat este faptul că în interiorul lui se mai păstrau urmele coziei de lemn. Celalaltă piesă este un vârful de săgeată fragmentar cu o formă de asemenea rară, având analogii mai degrabă între săgețile de piatră cioplită din epoca bronzului, decât printre săgețile de bronz ale epocii amintite, începutul epocii următoare.

Two Bronze Pieces Found in the ORBÁN Balázs Cave in Vargyas (Vârghiș) Gorge

(Abstract)

The article presents two bronze pieces found in the ORBÁN Balázs cave from Vargyas (Vârghiș) gorge (Merești, Harghita County). The first is an axe having a very rare ornament, almost unknown. What is interesting to be mentioned is that in its handle hole there were pieces of the wooden handle. The other piece is a bronze arrow point having a rare form resembling more to chopped stone points of the age or than to those from the beginning of the next age.

1. ábra Az ORBÁN Balázs-barlang bejáratának fényképe

2. ábra A bronzbalt előkerülési helyén

